

5.5. Kinderrechten als uitnodiging tot reflectie

Hier vragen we ons af wat kinderrechten zijn. Het zijn de mensenrechten van kinderen en jongeren. Het zijn fundamentele normen die duidelijk maken dat kinderen en jongeren als volwaardige burgers een eigen plaats hebben in onze maatschappij. Net als mensenrechten zijn kinderrechten erop gericht sociale rechtvaardigheid en menselijke waardigheid te realiseren. We zien kinderrechten als een hefboom om sociale verhoudingen te veranderen. We gaan ook dieper in op macht en kindbeeld en de juridische context.

Meer info via

www.starttokinderrechten.be

voor LERARENOPLEIDERS
en hun **STUDENTEN**

INHOUDSTAFEL

1. Kinderrechten: een juridisch én maatschappelijk verhaal	P1
2. Kinderrechten zijn een ijsberg	P2
3. Kinderrechten nodigen uit tot kritische reflectie	P2
4. Reflectie over kindbeeld en macht	P3
5. Voetnoot	P4

1. KINDERRECHTEN: EEN JURIDISCH ÉN MAATSCHAPPELIJK VERHAAL

Omdat kinderen en jongeren als volwaardige mensen en burgers aanspraak moeten kunnen maken op verschillende rechten, worden kinderrechten **juridisch** vertaald in verdragen, wetten, regulering en beleid. De meest bekende en meest gebruikte interpretatie van kinderrechten zijn de rechten zoals ze zijn neergeschreven in het **Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties**. Er zijn echter nog heel wat andere internationale, nationale, Vlaamse en lokale instrumenten die kinderrechten waarborgen.

Sociale rechtvaardigheid en menselijke waardigheid krijgen niet alleen vorm in verdragen, wetten en beleid, maar komen ook tot uiting in de manier waarop mensen met elkaar omgaan, in de manier waarop mensen zich gedragen in relatie tot elkaar en in de manier waarop structuren in de samenleving met mensen omgaan. Dat uit zich in elke professionele of persoonlijke context via onze houding, onze waarden, ons gedrag, onze cultuur, onze overtuigingen ... In tegenstelling tot tastbare wetten en regels, is deze invulling van kinderrechten vaak moeilijker te vatten. Kinderrechten krijgen **maatschappelijk** gezien vorm in relationele praktijken.

2. KINDERRECHTEN ZIJN EEN IJSBERG

Kinderrechten hebben dus zowel een juridische als een maatschappelijke betekenis. We gebruiken de metafoor van een ijsberg¹ om deze tweedeling te illustreren. Een ijsberg bestaat uit een zichtbaar en een onzichtbaar gedeelte. Als we ons op zeeniveau bevinden, gaat onze aandacht vooral uit naar het (beperkte) zichtbare gedeelte: dat is wat we kunnen zien. Het omvangrijke gedeelte dat zich onder de zeespiegel bevindt, is minstens even invloedrijk, maar blijft vaak verborgen. Beide delen zijn onlosmakelijk verbonden en sterk verweven.

We merken dat een groot deel van de aandacht uitgaat naar de zichtbare, juridische invulling van **kinderrechten** (de bovenkant van de ijsberg). Het juridische onderdeel legt de nadruk op het vertalen van fundamentele normen in tastbare producten, zoals wetten en regelgeving, beleid, technieken of methodieken. Met betrekking tot onderwijs zien we enkele belangrijke principes verankerd in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, onder andere in Artikel 28 (recht op onderwijs), Artikel 29 (doel van onderwijs) en Artikel 42 (bekendmaking van het Kinderrechtenverdrag).

Het onzichtbare deel van de ijsberg wijst er echter op dat kinderrechten ons ook iets te vertellen hebben over de manier waarop we met elkaar omgaan, over de relaties die we aangaan en waarop deze gebaseerd zijn. In dit onderdeel worden veeleer de 'onzichtbare' verhoudingen in de samenleving besproken, zoals de houding van volwassenen naar kinderen en jongeren, ons gedrag, bepaalde waarden of overtuigingen die we hanteren, of onze cultuur. Kortom, **de manier waarop mensen in de samenleving relaties met elkaar aangaan**. Vertaald naar de context van het onderwijs gaat het bijvoorbeeld om verhoudingen tussen leerkrachten en leerlingen, hoe zij met elkaar omgaan, welke schoolcultuur aanwezig is ... Deze insteek legt de nadruk op de 'geest' van kinderrechten en geeft kinderrechten een pedagogische betekenis. Het onderliggend doel dat kinderrechten willen bereiken, staat voorop: een **volwaardig burgerschap voor kinderen en jongeren**. Twee belangrijke thema's in het maatschappelijke verhaal van kinderrechten zijn macht en kindbeeld (zie verder).

3. KINDERRECHTEN NODIGEN UIT TOT KRITISCHE REFLECTIE

We zien kinderrechten als een hefboom om sociale verhoudingen te veranderen, en dit zowel op een juridische als op een relationele manier.

Waar de implementatie van juridische instrumenten zich in een rechtssysteem bevindt, krijgt de relationele invulling van kinderrechten vorm via kritische reflectie.

Reflectie is een nooit eindigend **kritisch denk- en bewustwordingsproces** waarbij informatie (kennis, inzichten, ervaringen, emoties ...) wordt gestructureerd en geherstructureerd. Het is een vorm van systematische nieuwsgierigheid waarbij feiten, motieven en drijfveren op een ordelijke en samenhangende manier worden onderzocht en zet onbewuste processen om in bewuste processen. Terwijl we reflecteren, denken we na over ons eigen handelen en dat van anderen in bepaalde situaties.

Door kritisch stil te staan bij je eigen houding, positie en de context waarin je met kinderen en jongeren aan de slag gaat, kan je leren hoe het komt dat je vastloopt op de onderkant van de ijsberg, en wat je daaraan kan doen. Reflectie betekent dat je een staat van twijfel toelaat om kritisch na te denken over je handelen in bepaalde situaties. **Kinderrechten kunnen een referentiekader zijn om deze reflectie vorm te geven en je handelingen bij te sturen.**

4. REFLECTIE OVER KINDBEELD EN MACHT

Zo kan je bijvoorbeeld stilstaan bij je kindbeeld. **Je vraagt je af wat je visie is op kinderen en jongeren, hoe je naar kinderen en jongeren kijkt.** In onze westerse samenleving vinden we een kindbeeld terug dat zich doorgaans op een as bevindt tussen twee uitersten: welzijn (met een focus op bescherming en voorziening) en agency (met een focus op participatierechten). Moeten kinderen vooral beschermd worden, of willen we net hun competenties en mogelijkheden in de verf zetten?

Hieronder vind je een overzicht van **mogelijke reflectievragen rond KINDBEELD** waarmee je aan de slag kan. Wil je zicht krijgen op je kindbeeld en hoe het je werk beïnvloedt, kan je je afvragen:

- Welk kindbeeld overheerst in mijn school?
- Hoe kijk ik zelf naar kinderen en jongeren?
- Welke taal gebruik ik om dit beeld te omschrijven?
- Verschilt mijn kindbeeld en dat van mijn collega's, dat van de ouders van de leerlingen, of van andere partners waarmee ik samenwerk?
- Verandert mijn kindbeeld als ik de focus verleg naar kwetsbare groepen kinderen en jongeren, zoals kinderen in armoede, vluchtelingkinderen ...?
- Hoe goed zie je jouw leerlingen voor wie ze werkelijk zijn?
- Welke vooroordelen heb je over je leerlingen (individueel of als groep) en hoe beïnvloeden deze jouw manier van omgaan met deze leerlingen?

Aan de hand van reflectievragen als deze, kan je impliciete veronderstellingen over kinderen en jongeren expliciet maken en je eigen basishouding als volwassene of professional beter inschatten, begrijpen, en waar nodig bijsturen. Reflectie kan ook helpen om bepaalde grenzen waar je op botst binnen je school of functie beter te situeren.

Daarnaast kan je **stilstaan bij machtsverhoudingen die impliciet in je praktijk aanwezig zijn.** Macht is een complex gegeven en heel wat factoren bepalen samen hoe de verhoudingen zijn en evolueren, zowel in de samenleving als op school: leeftijd, gender, etniciteit, religie, sociaal-economische achtergrond ... Op school speelt daarbij ook het gegeven dat je als leerkracht de persoon bent die het leerproces van de leerling evalueert, dat je de verantwoordelijkheid draagt over de ontwikkeling en het welbevinden van heel wat kinderen en jongeren en dat er vanuit de samenleving een zekere output en efficiëntie wordt verwacht. Maar niet alleen tussen leerkrachten en leerlingen zijn machtsverhoudingen in het spel, ook tussen de leerlingen onderling zijn ze aanwezig.

Hieronder vind je een overzicht van **mogelijke reflectievragen rond MACHT** waarmee je aan de slag kan.

- Welke factoren bepalen de machtsverhoudingen die op mijn school en in mijn klas spelen?
- Welke zijn mijn privileges en de vanzelfsprekendheden die hieruit volgen?
- Wie bepaalt wat we als 'normaal' kunnen beschouwen?
- Hoe kan ik macht bespreekbaar maken en herverdelen?
- Op welke manier erken ik mijn leerlingen als gelijkwaardige medeburgers, als actoren die mee het onderwijs en het leren in mijn klas vormgeven?
- Op welke manier hou ik rekening met hun verwachtingen?
- Hoe laat ik mijn leerlingen zelf hun eigen leerproces bepalen?
- Op welke manier laten we de leerlingen mee nadenken en beslissen over de principes op basis waarvan we het samenleven op school willen organiseren?
- Hoe geef ik kinderen en jongeren de mogelijkheid om zich te verhouden tot wat in de klas, op school en in de samenleving gebeurt?
- Hoe kan ik kinderen en jongeren versterken als actor?
- Hoe vang ik machtsverhoudingen tussen de leerlingen onderling op?
- Welke voorzorgsmaatregelen kan ik nemen om iedereen gelijk te laten participeren?

5.5. Kinderrechten als uitnodiging tot reflectie

5. VOETNOOT

1 Bekijk het volledige reflectie-instrument [hier](#): KeKi's beleidsadvies 2016/2 – **Aan de slag met beleidsparticipatie met kinderen en jongeren, een reflectie-instrument voor beleidsmakers.**